

พญานาคเป็นผู้มีพระคุณเมื่อครั้งอพยพมาจากฝั่งลาว พญานาคได้แปลงกายเป็นงูใหญ่ขนขาวผู้ไต่ข้ามฝั่งมาเพราะฉะนั้นชาวผู้ไทจึงจะไม่กินเนื้องู พญานาคจึงเป็นสัตว์ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวผู้ไทเป็นอย่างมาก การบวชมีความเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายที่ผู้บวชอุทิศส่วนกุศลให้ จะได้รับและไปเกิดในภพภูมิที่ดี การแต่งงาน ชาวผู้ไทยังมีพิธีไหว้ผีและพิธีฮีดพาสู่ ฮีดตอง ฮีดก่าว และฮีดชอด จนมีลูกครบ 4 คนจึงเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของชาวผู้ไท การเจ็บป่วยมีการรักษาด้วยความเชื่อ พิธีกรรมการเหยา การเป่า รักษาด้วยมนต์คาถา การเสียดเคราะห์ เสียดเข็ญ และเสียดลาง ซึ่งเป็นเรื่องของความเชื่อโชคลางว่าไม่ตี จึงต้องมีการทำพิธีตามความเชื่อเพื่อเป็นการแก้ไขสิ่งต่างๆให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น พิธีเสียดเคราะห์ เสียดลาง เสียดเข็ญ ให้จัดเครื่องสักการะเพื่อบูชาพระเคราะห์ให้หายเคราะห์ การคุณขวัญเป็นพิธีใช้สืบมาแต่โบราณ เป็นธรรมเนียมที่ถือว่าช่วยให้อายุมันขวัญยืน ด้วยวิธีเลี้ยงดูขวัญให้สดชื่นเข้มแข็งไม่อ่อนแอ และเมื่อเกล้าขวัญขวัญหัว เข้าทรงอยู่ในเนื้อในร่างกายแล้ว คนนั้นก็มักสุขสำราญบานใจ การคุณขวัญทำเป็น 2 พิธี คือคุณขวัญกับก้นก้าง การตาย มีความเชื่อที่สำคัญคือการให้เขยยกหรือเขยคนแรกเป็นคนหาบุงปวง ในกระบุงบรรจุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ เครื่องมือทำมาหากิน เช่น มีด พร้า เสียม จอบ ถ้วยขาม ครก สาก ไม้ขีด ตะเกียง เป็นต้น แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละตระกูล และแต่ละหมู่บ้านชุมชน เชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะให้ผู้ตายนำไปทำมาหากินในโลกแห่งวิญญาน

ความเชื่อ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับการทำมาหากิน ได้แก่บุญบังไฟ ซึ่งถือว่าเป็นบุญของพญามาร ในอดีตมีการพ้อนกลองตุ้ม จุดบังไฟเพื่อถวายพญาแถนเป็นการขอฝน และมีการเลี้ยงผีตาแสดหรือผีตาแสด ซึ่งมีหน้าที่รักษาต้นข้าวในนาไรให้อุดมสมบูรณ์ ไม่ให้มีสิ่งใดมารบกวนทั้งภัยธรรมชาติและภัยจากศัตรูพืช

ความเชื่อ พิธีกรรมทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่นชาวผู้ไทเชื่อและเคารพผีหมเหคักดี ซึ่งเป็นผีที่มีอำนาจคุ้มครองระดับเมือง และผีเจ้าปู่ เชื่อว่าผีเจ้าปู่ดูแลรักษาหมู่บ้าน ผีเรือนดูแลรักษาบ้านเรือน มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวผู้ไทตำบลเหล่าใหญ่เชื่อว่าผีปู่ตา หรือ ผีเจ้าปู่เป็นผีของประชาชน ที่คอยปกป้องรักษาราษฎรในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และ ชุมชนชาวผู้ไทบ้านเหล่าใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือนและการปลุกเรือนให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์ ต้องมีพิธีกรรมการย้ายแม่ธรณีก่อนจะมีการขุดดินปลุกบ้าน โบราณท่านว่า ให้อ้ายแม่ธรณีและสิ่งของที่เป็นอาถรรพ์ทั้งหลายออกไปก่อน บ้านจึงจะเป็นบ้านอยู่สุข

ความคิดเชิงซ้อนของชาวผู้ไทที่มีแบบแผนการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต จึงเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตตามวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น การประกอบพิธีกรรมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้กระทำสบายใจ รู้สึกอบอุ่นไม่โดดเดี่ยว ให้คุณค่าทางจิตใจและความรู้สึก ถือว่าเป็นพลังทางศีลธรรมหรือประเพณี อันจะดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ต่อไปในอนาคต